

Look at Roots of Ancient “Narigale” Cult in Nodoushan

Mahdi Jafari

M.A. Graduated of Geography, Yazd University, Yazd, Iran. E_mail: khishavand2000@yahoo.com

Abstract

Letting male goats in cattle because sheep mating is been named Narigale. In the past, in Nodoushan district (western of Yazd province- Meybod town ship) Narigale cult has been done at 16th November and along with special celebration for all cattle. To find the ancient roots of this cult is the aim of this research. The research was done in descriptive-analytical method and data has been collected from library documents. The ceremony analysis significant that organizers used ritual and religious symbols to get better results. They had been used pomegranate fruit that is symbol of productivity in various cultures. Proper time for sheep mating is between 29th August and 21th December. Also it is Ormazd day, Aban month at Zoroastrian calendar. Zoroastrians believe that Ahuramazda has created sheep since Ormazd day. Sheep means all useful quadrupeds. Narigale and Ayāsrīm Gāhānbār which semantically related time to cattle return and sheep mating have been synchronized. Narigale is similar Gushn giri at written sources of Zoroastrian. *Ardāvirāfnāme*, says duties of shepherds include guarding, to water and to food sheep and also prevent or do mating them according to the rule (Gushn giri). Because of this, people reach many benefits and soul of shepherds will gain great happiness in heaven. How performing and Time Narigale also written sources of Zoroastrian impaling show Narigale goes back to very ancient times.

Keywords: Narigale, Gushn giri, shepherding, Zoroastrian

Receive Date: 11 July 2024	Revise Date: 16 January 2025	Accept Date: 11 February 2025
How to Cite: Jafari, M. (2025). Look at Roots of Ancient “Narigale” Cult in Nodoushan. <i>Ancien Culture and Languages</i> , 4(2), 133-145		
Publisher: Yadegare Bastan Research Center for Ancient Culture and Languages		

 <https://doi.org/10.22034/aclr.2025.2034758.1117>

نگاهی به ریشه‌های آیین کهن «نری گله» در ندوشن

مهدی جعفری

دانش آموخته کارشناسی ارشد جغرافیا، دانشگاه یزد، یزد، ایران. E_mail: khishavand2000@yahoo.com

چکیده

رها کردن بزهای نر را در گله به منظور جفت‌گیری «نری گله» می‌گویند. از گذشته، در ندوشن (شهری در شهرستان میبد، غرب استان یزد)، این کار برای گله‌ها در روز بیست و پنجم مهرماه و با انجام مراسمی خاص شبیه یک جشن صورت می‌گرفته است. منظور از انجام پژوهش، پیدا کردن ریشه‌های کهن این آیین است. شیوه پژوهش توصیفی-تحلیلی بوده و اطلاعات مورد نیاز این پژوهش از مطالعات کتابخانه‌ای گردآوری شده است. کاربرد میوه انار (نماد باروری در فرهنگ‌های مختلف) در مراسم نری گله، نشان از اهمیت نتایج این مراسم برای برگزارکنندگان دارد. روز انجام نری گله در بازه زمانی مناسب از لحاظ طبیعی و زیستی قرار دارد. همچنین روزی است (روز اورمزد از ماه آبان در گاهشماری زردشتی) که از نظر زردشتیان آغاز آفرینش چهارپایان سودمند از جمله گوسفند است. نری گله با گهنبار ایاسرم همزمان است که زمان بازگشت گله و جفت‌گیری گوسفندان معنی می‌شود. نری گله را می‌توان با گشن‌گیری (گشن‌گذاری) در ادبیات مکتوب زردشتی همسان دانست. از نظر ارداویراف‌نامه یکی از وظایف شبانان، گشن‌گیری به قاعده گوسفندان بوده است. شیوه اجرا و زمان برگزاری مراسم نری گله در ندوشن نشان می‌دهد که مراسم نری گله، آیین بسیار کهنی است.

کلیدواژه‌ها: نری گله، گشن‌گیری، گله‌داری، زردشتی

تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۴/۲۱	تاریخ بازنگری: ۱۴۰۳/۱۰/۲۷	تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۱۱/۲۳
استناد به این مقاله: جعفری، م. (۱۴۰۳). نگاهی به ریشه‌های آیین کهن «نری گله» در ندوشن. پژوهشنامه فرهنگ و زبان‌های باستانی، ۴(۲)، ۱۳۳-۱۴۵		
ناشر: مؤسسه پژوهشی فرهنگ و زبان‌های باستانی یادگار باستان		

مقدمه

شاید در نگاه اول در میان پیشه‌های قدیمی رایج در جامعه، کشاورزی و برزیگری بیشتر به زردشتیان منتسب باشد. اما نگاهی گذرا به منابع مکتوب زردشتی نشان می‌دهد که شبانان همراه با برزیگران مورد توجه خاص بوده‌اند و تلاش‌هایشان در خدمت به سایر انسان‌ها ستوده شده است. به نظر ایوانف و همکاران، برای افزایش رفاه زندگی مادی، در گائاه‌ها به فزون ساختن دام‌ها و گسترش چراگاه‌ها و در خرده/وستا به کشت و زرع و آبیاری اهمیت خاصی داده شده است (ایوانف و همکاران، ۱۳۵۷، صص. ۶۲ و ۶۳).

همه انسان‌ها از دسترنج دامداران و کشاورزان بهره می‌برند. بنابراین، دامداری و کشاورزی از جمله مشاغل است که در همه جوامع نیک و ارزشمند به حساب می‌آید. یکی از امور مورد توجه گله‌داران، زاد و ولد دام‌ها بوده است. تداوم کار چوپانی در سایه زایش گوسفندان است پس طبیعی است تولید مثل دام‌ها برای گله‌دار و چوپان‌هایی که گله را می‌چرانند، بسیار مهم باشد. جفت‌گیری گوسفند نزد دامدار همانند بذرافشانی در کشاورزی است. اگر کشاورز دانه نکارد یا در این کار اهمال نماید، نباید انتظار داشته باشد که محصول خوبی برداشت کند. با این کار، هم خود کشاورز دچار خسران می‌شود و هم دیگران. دامدار همانند کشاورزی که امیدوار به لطف پروردگار دانه در خاک می‌افشاند، نری‌ها را در گله رها می‌کند تا همگان از فواید آن بهره‌مند شوند.

نری‌گله مقدمه زاد و ولد گوسفندان در ندوشن است. در این نوشتار به بررسی این مراسم پرداخته شده تا ریشه‌ها و زمینه‌های شکل‌گیری آن مشخص گردد. پژوهش به شیوه توصیفی و تحلیلی بوده و از طریق مطالعات کتابخانه‌ای داده‌های مورد نیاز به دست آمده است. جزئیات مراسم نری‌گله در ندوشن و مناطق دیگر از مقالات و کتاب‌های موجود استخراج شده است. همچنین برای شناخت دیدگاه کیش مزدیسنا درباره گشن‌گیری چهارپایان، از اطلاعات موجود در/وستا و متون پهلوی بهره گرفته شده است.

در منطقه ندوشن به دلیل شرایط خاص جغرافیایی و اقلیمی فعالیت دامداری - به طور خاص پرورش بز و میش - از سده‌های پیشین رواج داشته است. به همین دلیل یک فرهنگ سنتی پیرامون این پیشه شکل گرفته که قدمت زیادی دارد و کم و بیش تا سال‌های اخیر هم تداوم داشته است. فرهنگ گله‌داران این منطقه مورد توجه پژوهشگران بوده است و آیین نری‌گله جزئی

از فرهنگ مذکور است که به شماره ۱۰۶۵ در تاریخ ۱۵ دی ماه ۱۳۹۳ در فهرست میراث غیر ملموس ثبت شده است.

پیشینه تحقیق

باستانی پاریزی (۱۳۷۷، ص. ۴۰۰). در ضمن برشمردن ویژگی های چوپانی در پاریز، صد و هشتادم^۱ را فصل قوچ اندازی و نری اندازی معرفی کرده است و اضافه می کند که [ماه] مهر، جان میش ها و بزها آماده گشن گیری شده اند.

در خراسان (فردوس - خراسان جنوبی) هم آیینی مانند نری گله وجود دارد. در اوایل پاییز در فصل رها کردن بزهای نر (تکه ها) در میان بزهای ماده برای جفت گیری، بر سر شاخ های هر یک از بزهای نر ابتدا یک انار می زنند و یک دختر بچه را سوار یک بز نر می کنند تا چند دور بگردد و بعد از آن پس از مدت ها جدایی از ماده، به میان بزها برود و به باور مردم جنوب خراسان، با این کار همه بزها آبستن می شوند و بزغاله ماده هم می زایند و در نتیجه برکت گله و زاد و ولد آنها بیشتر می شود (یا حقی، ۱۳۸۶، ص. ۱۶۸). گویا در روزگار گذشته بزغاله ماده را باعث ماندگاری گله می دانستند.

نری گله در ندوشن از نظر بشارت یک نوع مراسم دامادی برای چپش (بز نر) بوده است (بشارت، ۱۳۹۴).

همچنین صادقی ندوشن (۱۳۹۵، ص. ۳۳) به بررسی آیین نری گله در منطقه مذکور پرداخته و بر این باور است که انتخاب یک روز خاص برای نری گله، حاصل تجربه چند صد ساله است. با انجام جفت گیری گوسفندان در این تاریخ، شرایط مناسب به جهت فراوانی آذوقه و سپری شدن فصل یخبندان فراهم می گردد.

چارچوب های مفهومی

• کاربرد آیینی انار

انار به خاطر دانه های فراوان نشانه باروری است و بر اساس یک سنت کهن که در میان برخی اقوام رایج است، عروس، اناری بر زمین می اندازد تا بترکد و دانه هایش روی زمین پخش شود. تعداد دانه های پخش شده نمایانگر این است که او چند فرزند به دنیا خواهد آورد (عادل زاده و

^۱ منظور ۱۸۰ روز پس از نوروز که روز ۲۵ ماه شهریور است.

نگاهی به ریشه‌های آیین کهن «نری‌گله» در ندوشن ۱۳۷

پاشایی فخری، ۱۳۹۴، ص. ۳۶۶. همچنین انار میوه‌ای است با دانه‌های فراوان و نمادی از ازدواج و داشتن بچه‌های بسیار (مزداپور، ۱۳۸۱، صص. ۹۹ و ۱۰۰). یکی از مناسک ازدواج در خراسان (شهرستان تایباد خراسان رضوی) این است که در ابتدای ورود عروس به خانه بخت، داماد سه انار به سمت او پرتاب می‌کند (شکورزاده، ۱۳۴۶، صص. ۱۷۳ و ۱۷۴). در مراسم نامزدی و عروسی زردشتیان نیز انار کاربرد دارد (آذرگشسب، ۱۳۷۲، صص. ۱۸۳ و ۱۸۴ و نیکنام، ۱۳۷۹، ص. ۵۵ و اشیدری، ۱۳۸۳، ص. ۱۵۴). به دو انار سکه می‌زدند و به همراه گل و سرو و آویشن به دست عروس و داماد می‌دادند. اگرچه در این مراسم دادن انار شیرین بهتر بود، اما می‌توانستند به جای آن از سیب و به نیز استفاده کنند (مزداپور، ۱۳۸۱، ص. ۱۰۰).

• زیست‌شناسی تولید مثل گوسفندان

در زمانی که روزها در حال کوتاه‌تر شدن‌اند، گوسفندان فعالیت تولیدمثلی بیشتری دارند. اوج فعالیت تولیدمثلی گوسفند از ۸ شهریور تا اول دی ماه است. همچنین از ابتدای خرداد تا اوایل شهریور نباید قوچ یا نری در گله باشد (صادقی نیا، ۱۳۹۵، صص. ۷ و ۱۶). میانگین دورهٔ آبستنی بز در حدود ۱۵۰ روز بوده و ۸۰ درصد بزها، ۱۴۸ تا ۱۵۳ روز بعد از جفت‌گیری زایمان می‌کنند. در بعضی موارد زایمان ممکن است ۱۰ روز قبل یا بعد از موعد مورد انتظار باشد، بدون اینکه ضرری برای مادر یا فرزند داشته باشد (اکبری، ۱۳۶۹، ص. ۷۵). با توجه به دورهٔ جنینی حدود پنج ماهه، گوسفندانی که در اول آبان نری می‌خورند^۱ در اواخر اسفند زایمان می‌کنند. از نیمهٔ اسفند هوا شروع به گرم‌شدن می‌کند و احتمال رخداد یخبندان در روزهای بهار کمتر می‌گردد. همچنین فصل بهار آغاز رویش گیاهان تازه نیز هست (جعفری ندوشن، ۱۴۰۲، ص. ۷۴). در فرایند تولیدمثل گله، بزها هم باید آمادهٔ جفت‌گیری شده باشند (فحل شده باشند). در غیر این صورت جفت‌گیری اتفاق نخواهد افتاد. امکان دارد برخی بزها در همان مرحلهٔ اول آبستن نشوند و لازم باشد دوباره جفت‌گیری انجام گیرد. به طور معمول جفت‌گیری بیشتر گوسفندان در گله حدود یک ماه زمان می‌برد (جعفری ندوشن، ۱۳۹۴، ص. ۷۲). جفت‌گیری با فواصل ۲۱ روزه تکرار می‌شود (اکبری، ۱۳۶۹، ص. ۷۵). برای بزی که در مرحلهٔ اول آبستن نشده تا سه هفته بعد امکان جفت‌گیری فراهم نیست.

^۱. اصطلاحی محلی که برای جفت‌گیری گوسفند نر و ماده به کار می‌رود.

• گله‌داری در کیش زردشتی

مطالب قابل ملاحظه‌ای با موضوع جفت‌گیری جانوران سودمند از جمله گوسفند در ادبیات مزدیسنا وجود دارد.

در بندهش - یکی از منابع مکتوب قدیمی زردشتی - مراحل ششگانه آفرینش اینگونه نوشته شده است:

«نخست آسمان را آفرید. به چهل روز که از روز هرمزد، ماه فروردین تا روز آبان، ماه اردیبهشت است. پنج روز درنگ کرد تا روز دی به مهر. آن پنج روز گاهنبار و آن را نام مدیوزرم است. آن را گزارش این بود که زیستگاه مهر و ماه و سبزی به پیدایی آمد. دیگر آب را آفرید به پنجاه و پنج روز که از روز مهر ماه اردیبهشت است تا روز آبان، ماه تیر... سدیگر زمین را به هفتاد روز آفرید که از روز مهر، ماه تیر تا روز ارد، ماه شهریور است. چهارم گیاه را آفرید به بیست و پنج روز (که از روز هرمزد ماه مهر تا روز ارد است). پنجم گوسفند را آفرید به هفتاد و پنج روز که از روز هرمزد، ماه آبان، تا روز دی به مهر، ماه دی است. پنج روز درنگ کرد تا (روز بهرام) آن پنج روز گاهنبار و او را نام مدیاریم است که او را گزارش این که انبار زمستان را برای دام‌های خویش فراهم کرد» (بهار، ۱۳۶۹، ص. ۳۵).

واژه گوسفند «مجاز جزء از کل» است و به همه چهارپایان مفید اطلاق می‌شود. روز هرمزد یا اورمزد از ماه آبان در تقویم زردشتی همان روز بیست و پنجم ماه مهر است.

در سنت زردشتی سال به دو فصل تابستان بزرگ و زمستان تقسیم می‌شده است. در این تقسیم‌بندی که جنبه دینی هم دارد؛ از روز اورمزد (اول) از ماه فروردین تابستان آغاز و تا روز انارام (بیست و چهارم) ماه مهر ادامه می‌یابد. روز اول آبان شروع فصل پنج ماهه زمستان است. پنج روز قبل از ماه آبان یعنی بیستم تا بیست و پنجم مهر ماه، گاه انجام چهارمین گاهنبار سالانه زردشتیان است که به «ایاسرم» معروف است. در کلیه کتب پهلوی مکرراً از گهنبارها یاد شده و بجای آوردن مراسم دینی در این جشن‌ها ثواب بزرگ و ترک آنها گناه بزرگ شمرده شده است. در سنت مزدیسنا بنای این جشن‌ها را به جمشید نسبت داده‌اند (پورداد، ۱۳۱۰، ص. ۲۲۰).

در ویسپرد کرده ۱، فقره ۲، این گهنبار به هنگامه جفت‌گیری (گشن‌گیری) گله نامبردار شده است (پورداد، ۱۳۵۷، ص. ۲۷ و دوستخواه، ۱۳۸۵، ص. ۵۱۹). ایاسرم را برگشت هم گفته‌اند و از آن هنگامی اراده شده که گله و رمه از چراگاه تابستانی به آغل برمی‌گردد و وقت جفت‌گیری گوسفندان است (پورداد، ۱۳۱۰، صص. ۲۱۸ و ۲۱۹). در یسنا برای ایاسرم صفاتی به معنای «فرود آینده» و «گوسفند نر رها شده» ذکر شده است. از این صفات که در یسن‌های ۲، ۳، ۴،

نگاهی به ریشه‌های آیین کهن «نری‌گله» در ندوشن ۱۳۹

۶، ۷، ۹ و ۱۷ تکرار شده است، برگشتن گله از چراگاه تابستانی به آغل و هشتن گوسفندان نر یعنی رها نمودن گوسفندان از برای جفت‌گیری اراده شده است (پورداد، ۱۳۵۶، ص. ۱۱۸). لازم به ذکر است که انجام گهنبارها از نظر دینی برای زردشتیان بایسته بوده و ترک آن کاری نکوهیده شمرده می‌شود.

واژه پهلوی گشن^۱ را جوان، پهلوان و نر معنی کرده‌اند. به جفت‌گیری حیوانات نیز گشن‌گیری گفته‌اند (شهزادی، ۱۳۸۳، ص. ۲۸۳). معادل گشن در /وستا/ ارشن (aršan) است که انسان و حیوان نر و دلیر و دلاور معنی می‌دهد (بهرامی، ۱۳۶۹، ص. ۱۲۲) ورشنی (varšani) در /وستا/ به معنی بارورسازی ماده بوسیله نر است (بهرامی، ۱۳۶۹، ص. ۱۲۹۸).

عبارت زیر که در /رداویر/ آمده است، نشان از اهمیت پیشیۀ شبانی و کارهای وابسته به این شغل از جمله توجه به زاد و ولد گوسفندان در کیش زردشتی دارد. /رداویر/ نامه گزارشی از سفر تمثیلی یک موبد زردشتی به جهان پس از مرگ و شرح حال نیکوکاران و بدکاران در آن جهان است.

«آن روان شبانان را دیدم که به گیتی چهارپای و گوسفند را ورزیدند و پروردند و از گرگ و دزد و مردم ستنه نگاه داشتند و به هنگام مناسب آب و گیاه و خورش دادند و از سرما و گرمای سخت حفظ کردند و گشن را به گاه خویش، (بر ماده) برهشتند و بنا به قاعده (به هنگام) از ماده بازداشتند و بسیار سود بزرگ و بر و نیکی و خورش و جامه بر مردمان زمان بخشیدند، که در آن روشنی و بدان بالای درخشان و رامش و شادی بزرگ (می) روند. مرا بسیار ستودنی در نظر آمد» (بهار، ۱۳۶۲، ص. ۲۶۰).

عبارت «گشن را به گاه خویش بر ماده برهشتن» به معنی انجام جفت‌گیری در زمان مشخص یعنی همان نری‌گله و «بازداشتن از ماده» هم جدا کردن نری‌ها از گله در اول تابستان است. این کار همراه با سایر وظایف معمولی هر چوپان مثل محافظت گوسفندان از گرگ‌ها و دزدها، آب‌دادن و علف‌دادن و از سرما و گرما حفظ کردن سبب می‌شود، چوپانان در آن دنیا به رامش و شادی بزرگ دست یابند. طوریکه این جایگاه آنان برای ارداویراف بسیار ستودنی است. نه تنها مراقبت و مواظبت از گوسفندان کار نیکی است بلکه توجه به جفت‌گیری گوسفندان و انجام آن در یک موقع مشخص، هم در شمار کارهای پسندیده شمرده شده است. زیرا با انجام این وظایف است که منافع و سود بزرگی از گوسفندان مثل تولید شیر و گوشت و پوشاک و ... به مردم می‌رسد.

^۱ gušn

از اندرزه‌های انوشه‌روان آذرباد ماراسپندان این است که در اشتاد روز اسب، گاو و ستور به گشن «نرینه» هل تا به‌درستی باز آیند (عریان، ۱۳۷۱، ص. ۱۰۹). اشتاد^۱ روز بیست و ششم در گاهشماری زردشتی است و روز اشتاد از ماه مهر روز آغاز گهنبار ایاسرم است. اهونور یا «یتا اهو وئیریو» از کلام‌های مقدسی در آیین زردشتی است که خواندندش در آغاز نیایش‌ها و جشن‌ها بایسته و گفتن آن در آغاز کارهای مهم فرخنده است. در هنگام زن‌خواستن ده بار اهونور گوید تا شگون در کار بهتر شود. همین طور ده بار اهونور گفتن کسی را که خواهد بر ستور و گوسفند (ماده)، گشن (حیوان نر) گذارد، تا (حیوان) دارای بچه نیکوتر شود (مزداپور، ۱۳۶۹، ص. ۲۳۹). این عبارت نشان می‌دهد که گشن‌گیری جزو کارهای بسیار مهم شمرده می‌شده است.

بحث

نری گله مراسمی است که طی آن نربزها که پنج ماه از ماده‌ها جدا بودند، به گله ملحق می‌شوند. مقدمات کار از اواسط بهار با انتخاب نربزهای مناسب و دور کردن آنها از گله انجام می‌شود. در ندوشن جفت‌گیری همه گوسفندهای گله در یک روز خاص انجام می‌گرفته است. اگرچه برخی از گله‌دارها این کار را پنج روز قبل از این تاریخ انجام می‌دادند. در گله به تعداد هر سی بز یک بز نر یا نری در نظر می‌گرفتند. نری‌هایی برای جفت‌گیری انتخاب می‌شدند که جثه درشت‌تر، هیکل خوشگل‌تر و مادر پرشیرتری داشتند. همین‌طور نری‌های یکساله که به آنها چپش می‌گفتند به نری‌های چند ساله اولویت داشتند. نری‌ها را در اواخر بهار از گله جدا می‌کردند، بدین‌ترتیب در مدت چهار ماه هیچ گوسفند نری در گله نبود. در اول ماه آبان به تقویمی که همه ماه‌های سال سی روزه‌اند، مطابق بیست و پنجم مهرماه در تقویم رسمی، نری‌ها به گله اضافه می‌شدند. به این کار در اصطلاح نری گله یا نری‌گذار^۲ می‌گفتند که همراه با آئین‌ها و مناسک خاصی انجام می‌شد. در حضور صاحب گله و چوپان‌ها اول نری‌ها را سه بار دور گله می‌گردانند. بعد به شاخ بزرگ‌ترین نری یک انار زده و پس از رد کردن او از زیر قرآن، و از سمت قبله همراه با صلوات افراد حاضر به سوی گله رها می‌کردند. بقیه نری‌ها به دنبال او به سمت گله می‌رفتند. اولین بزی که با نری جفت‌گیری کرد و به اصطلاح نری خورد را

^۱ aštād

^۲ این اصطلاح کمتر رایج است و از اصطلاح نری گله قدیمی‌تر. ممکن است پسوند گذار در اصل گذار بوده و نری گذار به معنای قرار دادن بز نر در گله بوده باشد.

نگاهی به ریشه‌های آیین کهن «نری‌گله» در ندوشن ۱۴۱

گرفته و به صورت او اناری می‌کوبند تا آب انار وارد بینی و دهان بز شود. بعد این انار را به یکی از شاخ‌های او می‌زنند. هم بز نر و هم بز ماده، سنگینی انار را بر روی شاخ خود تحمل نمی‌کردند و با تکان دادن سر، آن را دور می‌انداختند. چوپان‌ها هم انارها را برداشته و می‌خوردند، چون باور داشتند این انارها دارای برکت‌اند. به جای انار از میوه «به» هم استفاده می‌کردند.

صاحب گله از آجیلی که همراه آورده بود به عنوان «سرتخمی» به افراد حاضر در مراسم می‌داد و سپس از افراد حاضر در مراسم پذیرایی می‌کرد (جعفری ندوشن، ۱۴۰۲، ص. ۷۱).

تشریفات مربوط به نری‌گله از حضور افراد گوناگون تا دادن آجیل و پذیرایی، اهمیت این آیین را می‌رساند. از طرف دیگر چوپانان از چند ماه قبل زمینه‌های لازم برای نری‌گله را آماده می‌کنند. انتخاب نربزهایی برای کار جفت‌گیری با ظاهر مناسب‌تر و از نسل ماردان پرشیرتر در این راستاست. دلیل آن هم آشکار است. نری‌گله، گام اول در فرایند تولیدمثل گله است. اگر گوسفندان نزایند در طی چند سال گله‌ای در کار نخواهد بود. ضمن اینکه، شیر که نقطه آغاز فراهم آوردن خوراکی‌های گوناگون است، پس از زایش بدست می‌آید. بنابراین گذران زندگی چوپان و یا گله‌دار به انجام بهنیه نری‌گله وابسته است.

چوپانان از نمادهای آیینی در نری‌گله استفاده می‌کنند تا بهترین نتیجه را از جفت‌گیری گوسفندان به دست آورند و اصطلاحاً کارشان برکت داشته باشد. این نمادها دو گونه‌اند برخی اسلامی و برخی دیگر به دوران پیش از اسلام مربوط می‌شوند. کاربرد انار به باورهای کهن مربوط است، اما نمادهایی مثل توجه به جهت قبله، گذراندن نربزه‌ها از زیر قرآن و صلوات جنبه اسلامی دارند. همین‌طور خوردن انارهای ریخته‌شده از شاخ بز توسط چوپان، حاوی نکته‌ای است. برخلاف آنچه دیگران می‌پندارند، از نگاه این چوپان، مراسم نری‌گله رویداد مقدس و سپیدی است، زیرا اناری که در آن استفاده شده برکت‌آفرین است.

کاربرد میوه انار نیز، که نماد باروری و فرزندآوری زیاد است، نشان از آن دارد که گردانندگان نری‌گله امید داشتند، بیشتر بزها آبستن شده و بزغاله‌های زیادی به دنیا بیاورند. همچنین، زدن انار به شاخ بزها، برای همانندکردن نری‌گله با مراسم ازدواج انسان‌هاست. که این نیز نشان از اهمیت آیین نری‌گله دارد.

به دو جهت زمان انجام آیین نری‌گله، مناسب است. اول اینکه با سرد شدن هوا، آمادگی بزها برای جفت‌گیری بیشینه می‌شود (صادقی نیا، ۱۳۹۵، صص. ۷ و ۱۶) و احتمال آبستن‌شدن حداکثر بزها، بیشتر.

از طرف دیگر با انتخاب این زمان برای جفت گیری، زایش گله در زمان مناسب اتفاق می افتد. در این زمان دور، یخبندان سپری شده و با رویش گیاه، غذای بهتر و بیشتری در اختیار بزهای شیرده قرار می گیرد. یخبندان به تلف شدن بزغاله ها و خشک شدن شیر بزها منجر می شود (صادقی ندوشن، ۱۳۹۵، ص. ۳۳ و جعفری ندوشن، ۱۴۰۲، ص. ۷۴)، بدون شیر بزغاله ها از گرسنگی مرده و درآمد چوپان از تولید فراورده های لبنی از بین خواهد رفت. بنابراین وقتی نر بزه را در اواخر بهار از بزها جدا می کنند جفت گیری در زمان مناسب اتفاق می افتد در غیر این صورت، دامدار زیان های زیادی متحمل خواهد شد. انتخاب زمان مناسب جفت گیری گله از جمله تجربه های کهن بشری است که مد نظر گردانندگان نری گله بوده است.

آیا انتخاب یک روز خاص برای نری گله صرفاً به استناد تجارب گذشته است؟ درست است که روز نری گله، شرایط محیطی و زیستی برای فرایند جفت گیری مناسب است، اما در روز اول، همه گوسفندان نری نمی خورند و این کار به تدریج در طی حدود یک ماه انجام می شود. از طرف دیگر، رویش گیاهان در فصل بهار یک فرایند تدریجی است و به واسطه شرایط اقلیمی این اتفاق زودتر و یا دیرتر می افتد. بنابراین اگر نری گله چند روز جلوتر یا عقب تر انجام گیرد، در نتیجه کار تأثیر زیادی ندارد. به طور حتم آنچه از تجربه چند ساله بدست آمده، یافتن بازه زمانی مناسب برای جفت گیری است و انتخاب یک روز خاص برای نری گله دلیل آیینی دارد.

نتیجه گیری

نری گله همان «گشن (حیوان نر) را به گاه خویش بر ماده برهشتن» است که در ارد/ویر/فنامه از جمله خویشکاری های شبانان برشمرده شده است. ضمن اینکه زمان انجام آن روزی است که در باور زردشتیان، روز آغاز آفرینش جانوران سودمند (روز اورمزد از ماه آبان) است. چهارمین گهنبار از گهنبارهای شش گانه زردشتیان، به ایاسرم نامبردار است که از جهت معنای واژه و زمان انجام با هنگام جفت گیری گوسفندان هماهنگی دارد. از آنجا که گهنبارها جشن های بسیار کهنی اند می توان گفت این کار که در ندوشن به آن نری گله می گویند، دیرینگی و پیشینه زیادی دارد. روز نری گله در مناسبترین بازه زمانی برای جفت گیری گوسفند به جهت شرایط زیستی و طبیعی است. احتمالاً شبانان بدوی نیز به تجربه از این موضوع آگاه بودند و بر مبنای آن به انجام جفت گیری گوسفندان در زمان خاص پایبند بوده اند. نمود این موضوع در وضع گهنبار ایاسرم و گزینش روز آغاز آفرینش جانوران سودمند است.

نگاهی به ریشه‌های آیین کهن «نری‌گله» در ندوشن ۱۴۳

مقدمات نری‌گله از چند ماه قبل با انتخاب نرهای مناسب و دور نگه‌داشتن از ماده‌ها (به‌قاعده بازداشتن از ماده در *ارداویراف‌نامه*) صورت می‌گیرد. همسان‌انگاری مراسم نری‌گله با مناسک ازدواج و به کارگیری نمادهای آیینی مثل قراردادادن انار بر سر شاخ گوسفند افزون بر نشان‌دادن اهمیت نتایج نری‌گله برای برگزارکنندگان، نیز نشان از قدمت این مراسم دارد.

کتابنامه:

- آذرگشسب، ا. (۱۳۷۲). *مراسم مذهبی و آداب زرتشتیان*. انتشارات فروهر.
- اشیدری، ج. (۱۳۸۳). *گوشه‌ای از تاریخ و فرهنگ زرتشتیان شریف‌آباد اردکان* (با همکاری ماهیار اردشیری و خسرو دبستانی). اشا.
- اکبری، ح. (۱۳۶۹). مدیریت تولیدمثل در بز. *تحقیقات دامپزشکی و فرآورده‌های بیولوژیک*، ۳(۱)، ۷۴-۷۶. <https://doi.org/10.22092/vj.1990.112016>
- ایوانف، م. س.؛ گراتوسکی، ا. آ.؛ داندامایف، م. آ. و کوشلنگو، گ. آ. (۱۳۵۷). *تاریخ ایران: ایران باستان* (ترجمه س. ایزدی و ح. تحویلی). دنیا.
- باستانی پاریزی، م. ا. (۱۳۷۷). *آفتابه زرین فرشتگان* (چ. ۲). خرم.
- بشارت، ح. (۱۳۹۴). شرحی بر تاریخ رمه داری ندوشن. *روزنامه آفتاب یزد*. ویژه‌نامه (۴۵۷۰)، ۵ بهار، م. (۱۳۶۲). *پژوهشی در اساطیر ایران*. توس.
- بهار، م. (مترجم). (۱۳۶۹). *بندھشن*. توس.
- بهرامی، ا. (۱۳۶۹). *فرهنگ واژه‌های اوستایی*. بلخ.
- پورداود، ا. (۱۳۱۰). *خرده اوستا*. انجمن زرتشتیان ایرانی بمبئی.
- پورداود، ا. (۱۳۵۶). *یسنا* (به کوشش ب. فره‌وشی؛ ج. ۱، چ. ۳). دانشگاه تهران.
- پورداود، ا. (۱۳۵۷). *ویسپرد* (به کوشش ب. فره‌وشی؛ چ. ۲). دانشگاه تهران.
- جعفری ندوشن، م. (۱۴۰۲). *با ساکنان مرداخانه، گزیده‌ای از آداب زندگی، مهارت‌های شغلی و آیین‌های سنتی چوپانان*. علم نوین.
- دوستخواه، ج. (۱۳۸۵). *اوستا: کهنترین سروده‌ها و متن‌های ایرانی* (چ. ۱۰). مروارید.
- شکورزاده، ا. (۱۳۴۶). *باورها و سنت‌های عامه مردم خراسان*. بنیاد ایران فرهنگی شهزادی، ر. (۱۳۸۳). *واژه‌نامه پازند*. فروهر
- صادقی ندوشن، غ. (۱۳۹۵). *دامداری سنتی ندوشن* [گزارش مکتوب منتشر نشده].
- صادقی نیا، ح. (۱۳۹۵). *زمان‌بندی جفت‌دهی (قوچ‌اندازی یا کل‌اندازی)*. آموزش کشاورزی.

عادل زاده، پ. و پاشایی فخری، ک. (۱۳۹۴). بررسی انار در اساطیر و بازتاب آن در ادب فارسی.

سبک شناسی نظم و نثر فارسی (بهار ادب)، ۲۷، ۳۶۱-۳۷۴.

عریان، س. (مترجم و ؟). (۱۳۷۱). متون پهلوی. کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران.

مزداپور، ک. (۱۳۶۹). شایست ناشایست. موسسه مطالعات و تحقیقات فرهنگی.

مزداپور، ک. (۱۳۸۱). کاربرد آیینی چند گیاه در نزد زرتشتیان معاصر ایران. فرهنگ مردم، ۱،

۹۵-۱۰۶.

نیکنام، ک. (۱۳۷۹). از نوروز تا نوروز، آئین ها و مراسم سنتی زرتشتیان ایران. فروهر.

یاحقی، م. ج. (۱۳۸۶). فرهنگ اساطیر و داستان واره ها در ادبیات فارسی. فرهنگ معاصر.

Adelzade, P. & Pashaii Fakhri, K. (2015). Analysis pomegranate in mysteries and its reflection on Persian literature. *Stylistic of Persian Poem and Prose*, 8(27), 361-374. [In Persian]

Akbari, H. (1990). Management of reproduction in goat. *Veterinary Researches & Biological Products*, 3(1), 74-76. <https://doi.org/10.22092/vj.1990.112016> [In Persian]

Azargoshasp, A. (1993). *Religion ceremony and manners of Zoroastrians*. Faravahar. [In Persian]

Bahar, M. (1983). *Research in Iranin mysteries*. Tus. [In Persian]

Bahar, M. (Ed. & Trans.). (1990). *Bondahishn*. Tus. [In Persian]

Bahrani, E. (1990). *Dictionary of Avestan words*. Balkh. [In Persian]

Bastani Parizi, M. E. (1998). *Aftabe zarrin fereshtegan* (2nd ed.). Khorram. [In Persian]

Besharat, H. (2016). Discussion on shepherding history in Nodoushan. *Aftabe Yazd*, (4570), 5. [In Persian]

Dostkhah, J. (Trans.). (2006). *Avesta, the most ancient Iranians songs* (Vol. 1; 10th ed.). Morvarid. [In Persian]

Ivanov, M. S. & Grantsevki, A., Dandamayev, M. A. , Kushlenko, G. A. (1980). *History of Iran: Ancient Iran* (S. Eazadi & H. Tahvili, Trans.). Donya. [In Persian]

Jafari Nodoushan, M. (2024). *Together Ardakhana' inhabitants, selected live manners and job skills and traditional rituals of shepherds*. Andishmandan. [In Persian]

Mazdapoor, K. (1990). *Shāyist nāshāyist*. Institute of Studies and Cultural Researches. [In Persian]

نگاهی به ریشه‌های آیین کهن «نری‌گله» در ندوشن ۱۴۵

- Mazdapoor, K. (2002). Ethic application of some plants near current Zoroastrians. *Farhange Mardom*, 1, 95-106. [In Persian]
- Niknam, K. (2000). *Az Nouroz ta Norouz, ethics and traditional ceremony of Iranian Zoroastrians*. Faravahar. [In Persian]
- Oryan, S. (Ed. & Trans.). (1992). *Pahlavi texts*. National Library of Islamic Republic of Iran. [In Persian]
- Oshidari, J. (2004). *Corner of history and culture' Zoroastrians in Sharifabad Ardakan* (In Partnership with M. Ardashiri, & K. Dabestani). Asha. [In Persian]
- Purdavood, E. (1931) *Khorde Avesta*. Iranian Zoroastrians Association. [In Persian]
- Purdavood, E. (Trans.). (1977) *Yasna* (Volume 1; 3th ed.; Effort B. Faravashi). University of Tehran. [In Persian]
- Purdavood, E. (1978). *Visparad* (Effort B. Faravashi, 2nd Edition). University of Tehran. [In Persian]
- Sadeghi Nia, H. (2016). *Timing of malting (Ghoch Andazi)*. Agricultural Education. [In Persian]
- Sadeghi Nodoushan, G. R. (2016). *Traditional shepherding of Nodoushan*. Unpublished report. [In Persian]
- Shahzadi, R. (2007). *Pazand glossary*. Faravahar. [In Persian]
- Shakurizade, E. (1967). *Beliefs and popular customs of the Khorasan people*. Iranian Culture Foundation. [In Persian]
- Yahaghi, M. J. (2007). *Dictionary of mythology and stories in Persian literature*. Farhange Moaser. [In Persian]

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی